

KUML
2000

KUML 2000

KUML 2000

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Redaktion: Jesper Laursen

*Omslag: Louise Hilmar
Korrektur: Anne Lise Hansen
Tilrettelægning: Narayana Press
Tryk: Narayana Press*

*Skrift: Bembo 12/13
Papir: 115 g Arctic Silk*

Copyright © 2000 Jysk Arkæologisk Selskab

*ISBN 87-88415-08-2
ISSN 0454-6245*

Indhold/Contents

<i>Else Roesdahl</i> : Kurt Schietzel – Worsaae-medailen 1. juni 2000	7
Kurt Schietzel – the Worsaae Medal 1st of June 2000	9
<i>Niels H. Andersen</i> : Kult og ritualer i den ældre bondestenalder	13
Cult and Rituals in the TRB-Culture	49
<i>Keld Møller-Hansen og Henrik Høier</i> : Næs – en vikingebebyggelse med hørproduktion	59
Næs – a Viking Age settlement with flax production	87
<i>Martin Borring Olesen</i> : Trelleborg eller ej? – om den skånske trelleborgs tilknytning til de danske ringborge	91
A Viking fortress? On the possible connection between the Trelleborg fortress in Scania and the Danish Viking fortresses	109
<i>Ole Schiørring</i> : En middelalderby forandrer sig – hovedresultater fra ti års udgravninger i Horsens	113
The change of a medieval town – the main results from a ten-year excavation campaign in Horsens	147
<i>Helle Henningsen</i> : Middelalder i Fjand	151
Medieval Fjand	196
<i>Ann Bodilsen</i> : Testrup kirke og hospital	199
Testrup Church and Hospital	234
<i>Hanne Dahlerup Koch</i> : Middelalderens gader	239
Medieval streets	304
<i>Lis Rømer Trier</i> : Lodning med sølvsalte – en hidtil ubeskrevet loddemetode fra oldtiden?	307
Soldering using nitrate of silver – A previously undescribed prehistoric soldering method?	312
Anmeldelser	313
Jysk Arkæologisk Selskab 1998	367
Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter	371

Kurt Schietzel, Gottorp 1998. Foto: Jens Vellev.

Kurt Schietzel – Worsaae-medaillen 1. juni 2000

Af ELSE ROESDAHL

Få år efter Jysk Arkæologisk Selskabs fødsel besluttede Selskabet i 1956 at indstifte en medalje til minde om en af dansk arkæologis største skikkelser, J.J.A. Worsaae, og at uddele den – lejlighedsvis – efter styrets skøn for *særlige fortjenester inden for den nordiske arkæologiske videnskab*. Det er indtil i dag sket ti gange: til højt fortjente forskere fra Danmark, Sverige, England og Tyskland.

Kurt Schietzels fortjenester inden for den nordiske arkæologiske videnskab er mange, de er store, og de er særlige.

Han er født 1933 i Hamburg og studerede arkæologi, folkemindevidenskab og pædagogik ved universitetet i Hamburg – studiegrene der alle satte sig spor i hans senere virke, bl.a. i de store udstillinger på Gottorpmuseet og Hedebymuseum. I 1962-63 havde han det Tyske arkæologiske Instituts store rejsestipendium, som førte ham til mange lande i Østeuropa, på Balkan, i Nærorienten og Ægypten – og som vel blev en del af baggrunden for hans altid internationale udsyn.

Efter de unge læreår kom den da 30-årige Kurt Schietzel i 1963 til det store arkæologiske museum, der i dag indgår i Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Schloss Gottorp. Her lagde han sin livsgerning, med udgravninger af Hedeby 1963-69 og igen 1979-80 i havneområdet; med igangsættelse af udgravninger i Schleswig by; med organisering af store publikationer af udgravningsresultater fra Hedeby og Schleswig; og med bistand til store publikationer om andre aspekter af Hedeby-Schleswig-forskningen, som bl.a. Danevirke. Samtidig blev han leder af stadig større afdelinger af Gottorpmuseet, og han var direktør for hele museet fra 1983 til sin pension i 1998. I den tid iværksatte han bl.a. store, moderne udstillinger på Gottorp og opbyggede et helt nyt Hedebymuseum nær Halvkredsvolden.

Det er en indsats, som nok kunne fylde mere end tre akademiske liv. Men alle, som kender Kurt Schietzel, ved, at han har en usædvanlig indtrængende interesse for arkæologi, foruden stor energi, vedholdenhed, stædighed og fantasi samt en stor kærlighed til systematik. Og at han har

usædvanlige evner som videnskabelig entreprenør. Vi ved også, at han vil have tingene gjort på en måde, han selv finder ordentlig.

I tidens løb har Kurt Schietzel naturligvis modtaget mange hædersbevisninger. Han blev udnævnt til professor i 1984; han er medlem eller æresmedlem af mange videnskabelige selskaber – bl.a. æresmedlem af Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab 1998. Samme år blev han tildelt universitetsmedaljen fra Christian-Albrecht-universitetet i Kiel.

Kære Kurt. Når Jysk Arkæologisk Selskab i dag ønsker at give dig Worsaae-medailen, er det især på grund af din store, varierede og særlige indsats for *nordisk* arkæologi.

Dit videnskabelige felt har været vikingetiden, og du har arbejdet med emner – Hedeby, Schleswig, Danevirke og hvad dertil hører – som ligger centralt for forståelsen af perioden, og som samtidig har stor betydning i dansk og nordisk national selvforståelse. I dag ligger disse monumenter geografisk i Tyskland. Men du har på fremragende vis balanceret inden for “det nationale”, eller rettere holdt det nationale uden for det videnskabelige. Du har forstået at undgå at træde på de følsomme nordiske og danske “ligtorne”. Samtidig har du været meget bevidst om nødvendigheden af samarbejde over grænsen (vi tror også, at du har gjort det med glæde): til de jyske naboer og til resten af Danmark og Norden. Det gælder både museer, universiteter og andre institutioner. Det har vi her på Moesgård været taknemmelige for, og et meget synligt resultat er Hedebyhuset her bag Foredragssalen – rekonstruktionen af et usædvanligt velbevaret hus fundet ved dine udgravninger.

Jeg vil også trække frem, at under din ledelse har Hedebyforskningen (i bred betydning) været international, og at den har haft stor betydning for skandinavisk arkæologi. Du har, længe før begrebet “international forskning” blev moderne, inddraget de relevante forskere fra et hvilket som helst land til behandling af de forskellige emner. Fra Danmark har Hellmuth Andersen, Hans Jørgen Madsen og Olfert Voss foretaget udgravninger i Danevirke og publiceret deres undersøgelser, og Ole Crumlin-Pedersen har publiceret skibsfundene fra Hedebyhavnen. Også norske, svenske, polske og mange tyske forskere har været aktive i bearbejdning og publikationer. Her finder jeg anledning til at bemærke, at en række af de tyske forskere har bidraget til at skabe et større udsyn og større perspektiv på vikingetiden – en periode, som vi i Norden måske har en tilbøjelighed til at anskue fra et for lokalt stade, fordi vi synes, vikingetiden er “vores”.

Hedebyforskningen er systematisk udmøntet i mange publikationer, og de grønne og de røde hefter samt alle monografierne er standard i nordiske fagbiblioteker. De læses af studerende og af fagarkæologer, og de citeres flittigt i artikler og bøger. De er blandt de vigtigste publikationer i faget.

Til din særlige indsats i den nordiske arkæologiske videnskab hører Hedebymuseet og de store udstillinger på Gottorp. De er selvsagt blevet til ved manges indsats, men det er næppe forkert at sige, at din hånd er mærkbar bag det hele. Tre store pædagogisk anlagte udstillinger med masser af spændende information, som strækker sig fra forhistorisk tid over vikingetiden til middelalderens slutning, og som efter manges mening er blandt de bedste udstillinger af deres art i Nordeuropa. Hvad angår udstillingen i det smukke Hedebymuseum vil jeg ikke tøve med at udnævne den til den bedste om vikingetiden nogetsteds, både for fagarkæologer og for den interesserede offentlighed. Alle disse udstillinger har vi stor glæde af i Norden, ikke mindst i Jylland – Schleswig og Hedeby er ikke langt borte.

Udstillinger og anden formidling er en uomgængelig og vigtig forudsætning for arkæologiens muligheder i dag. Det er nødvendigt at vise, også for offentligheden, hvad arkæologer egentlig laver. Arkæologi koster penge, og det skal vises, at det er interessant og udgifterne værd. Her er det vigtigste middel gode udstillinger. Også på dette felt har du gjort en uvurderlig indsats til gavn for alle med interesse i fortiden og til gavn for fremtidens arkæologiske videnskab.

Jysk Arkæologisk Selskab siger varmt tak for din store og særlige indsats: Udgravninger – Publikationer – Formidling inden for Nordisk Arkæologi og godt samarbejde over landegrænserne. På den baggrund ønsker Selskabet i året 2000 at tildele dig Worsaae-medailen og den tilhørende pris.

Kurt Schietzel – The Worsaae Medal 1 June 2000

A few years after the formation of the Jutland Archaeological Society (Jysk Arkæologisk Selskab), in 1956, the Society decided to institute a medal in memory of a great figure in Danish archaeology, J.J.A. Worsaae, to be given – occasionally and at the board's discretion – in appreciation of meritorious services to Nordic Archaeology. Until today, ten highly merited scholars from Denmark, Sweden, England and Germany have been given the Worsaae Medal.

Kurt Schietzel's contributions to Nordic Archaeology are numerous, important, and

exceptional. He was born in Hamburg in 1933 and studied archaeology, folklore, and theory of education at Hamburg University – subjects that all left their mark on his later activities, as for instance on the major exhibitions in the museums at Gottorf and Hedeby. In 1962–63, he possessed the major traveling scholarship of the German Institute of Archaeology. This took him to many countries in Eastern Europe, the Balkans, the Near East and to Egypt and probably made the basis of his international view.

In 1963, the then 30-year-old Kurt

Schietzel was appointed to a post at the archaeological museum, which is today part of the Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseum, Schloss Gottorf. Here he made his career, excavating in Hedeby in 1963-69 and again in the harbour of Hedeby in 1979-80; initiating excavations in Schleswig; organising comprehensive publications of the excavation results from Hedeby and Schleswig and contributing to other aspects of the Hedeby-Schleswig research, such as for instance Danevirke. At the same time he became the leader of still larger departments of the Gottorf Museum and finally became director of the museum from 1983 until his retirement in 1998. During this time he initiated major, modern exhibitions at Gottorf and a completely new Hedeby Museum near the semi-circular rampart.

This is an achievement, which could well have filled more than three academic lives. Yet, everyone who knows Kurt Schietzel is acquainted with his passionate interest in archaeology, as well as his boundless energy, persistence and imagination and his love of systematism. They also know that he has exceptional capacities as a scholarly initiator, and that he wants things done in a way that complies with his demand for accuracy.

Naturally, Kurt Schietzel has received many honours over the years. He was appointed a professor in 1984, he is a member or honorary member of many scholarly societies – for instance, he became an honorary member of Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab in 1998. The same year the Christian-Albrecht University in Kiel awarded him the university medal.

Dear Kurt. When The Jutland Archaeological Society wishes to give you the Worsaae Medal today, it is mainly because of your large, varied, and exceptional contribution to *Nordic* archaeology. Your research has concentrated on the Viking Age – on Hedeby, Schleswig, Danevirke and related matters. These topics are not just crucial to the understanding of this period, but also very important to the Danish and Scandinavian understanding of themselves. Today, these monuments are in Germany, but you have managed to balance within the national issue – or to be more precise: you have kept the nationalism out of your research. You knew

how to avoid touching the tender Scandinavian and Danish spots. At the same time you were aware of the necessity of cooperating across the border (and we believe you did so with pleasure) with the neighbours in Jutland and in the rest of Denmark and Scandinavia. This applies to museums, universities and other institutions. We at Moesgård are grateful for that, and for a very visible result of this cooperation: the Hedeby House in the museum grounds – the reconstruction of a very well preserved house found during one of your excavations.

I would also like to emphasise that under your leadership, Hedeby research has been international in the best sense of the word, and that it has been of great significance to Scandinavian archaeology. A long time before the international research concept became a trend, you involved the relevant scholars from any country in the investigation of different topics. From Denmark, Hellmuth Andersen, Hans Jørgen Madsen, and Olfert Voss undertook excavations in Danevirke and published the results, and Ole Crumlin-Pedersen published the ship finds from the harbour at Hedeby. Norwegian, Swedish, Polish and German scholars were also involved in the study and publication of the excavation results. This gives me the opportunity to draw attention to the fact that a number of German scholars have contributed to creating a wider vision and a larger perspective as regards the Viking Age – a period, which we Scandinavians may have been prone to view from a too local position, inasmuch as we consider the Viking Age “ours”.

The Hedeby research has been systematically translated into a number of publications, and the green and the red covered fascicules and all the monographs are standard publications in Scandinavian specialist libraries. They are read by students and professional archaeologists, and they are frequently quoted in articles and books. They are among the most important publications of the archaeological community.

Your special contribution to Nordic archaeology comprises the Hedeby Museum and the major exhibitions at Gottorf. They were of course the result of the cooperation of many individuals. But in all of them your influence is evident. Three large exhibitions

planned on educational lines, with lots of fascinating information on the prehistory, the Viking Age and the Middle Ages are considered by many to be among the best exhibitions of this kind in Northern Europe. As to the exhibition in the beautiful Hedeby Museum – which appeals to both the professional archaeologist and the interested public – I shall not hesitate to appoint it the best Viking Age exhibition anywhere. All these exhibitions are sources of great pleasure to the Scandinavians, especially the Jutlanders, as neither Schleswig nor Hedeby is far away.

Exhibitions and other types of information about the past create a necessary and important base of modern archaeology. It is necessary to show – also to the public – what archaeology is about. Archaeology is expensive, and it must be explained that it is also interesting and well worth the expense.

Good exhibitions are perhaps the best means of achieving this. Within this field, too, you have made an invaluable contribution – beneficial to anyone interested in the past and to archaeology in the future.

The Jutland Archaeological Society conveys its warmest thanks for your great and valuable contribution: excavations, publications, and information within Nordic Archaeology and a good cooperation across the national borders. Against this background the Society wishes to award you the Worsaae Medal of the year 2000 and the prize that goes with it.

Else Roesdahl
Afdeling for Middelalderarkæologi
Aarhus Universitet
Moesgård

Translated by Annette Lerche Trolle

